

V Belgiji znaša pridelek lanú iz enega orala (joha) 260 do 290 gold. na njivi, kjer ga kupec sam populi, — pri nas je gospodar vesel, če spravi iz orala z lanom osejanega po navadnem našem obdelovanji in veliki potratu časa 25 do 40 gold. Razložek je tedaj prevelik, da ne bi nas mikal, se kar brž za drugimi deželami naprej pomikati. Razuma za to nam je milostni Bog dovelj dal; toraj lotimo se, prosimo pomoči pri dunajski vladi, da nam dá, česar naše denarne moči ne premorejo. Vlada ne more prezreti naših želj, kajti tudi vladi ne bo sile, kader je državljan denaren. *)

Natoroznanske stvari.

Kaj so hudourni vrtinci.

Spisal dr. Simon Šubic,

dopisujoči član jugoslavske akademije znanosti in umjetnosti **)
v 6. knjigi „Rad jugosl. akademije“.

V nekem pismu, ki mi ga je pisal oče 1855. leta, najdem zapisano: „Taki vrtinci se delajo v hudih urah tudi v naših krajih; zavrtelo se je po vetru od cerkve tje po travnikih, pa je senó vzelo; na kolskem vrhu pri Kožuhu pa vzame vrtinec cel voz sená; pa sem tudi sam videl na jezeru, ko je v odó zavrtel pa jo je nesel kvišku; ta reč je taka, da zbolí človek, ko bi se začudil, mi pravimo, da se hudi pritisne (!)“.

Časi se vidi pri lepem vremenu v zraku vrtinec, ki ga dela veter iz peska in prahú. Ko pa prihajajo viharji, delajo se večji vrtinci, ki vzdigujejo na okrog prah, pesek, listje, slamo, senó in tudi vodó. V mestih se delajo po navadi taki vrtinci iz prahú okoli mestnih vrat, kjer veter piše poleg kakega zidú do vrat. Vrata so ožja nego prostor pred vrati, ter se veter zavira in zavija, pa se zavrtí po zraku. Kar dela zid pri vratih, ki zavira veter, to storé pod prostim nebom tudi vetrovi, ki gredó drug drugemu nasproti.

V boji močnih nasprotnih vetrov rodé se v hudih urah ali pri hudem vremenu močni vrtinci iz vodá in meglá po morji, po jezerih, po rekah in po suhem. Moč hudournih vrtincev je taka, da izdirajo drevesa s korenino, jemljó strehe raz hiš pa na morji trgajo platenena jadra na barkah.

O meglenem vrtincu mi je pripovedoval domorodec, ki ga je videl na savskem polji, tako-le: Pripravljalo se je k hudej uri, veter nestanoviten je pihal skakoma zdaj od te zdaj od one strani; solnce, večidel zakrito, prikazuje se pripekalo je kakor pred točo; prišel je viharni dež brez bliska in treska.

Huda megla vleže se proti jugu, v oblakih vrè neprestano, kakor ko se k toči pripravlja. Močen sever pripodí od zahodne strani hudo meglo, megla se nizko vleče, malo daje deža. Ko jo pripodí na savsko polje, stori se iz nje črna megla, na kraji gladka, na sredi pa nekaj zbočena navzdoli. Ne traja dolgo pa se na zbočenem mestu potegne megla proti tlem tako, da dobí podobo, kakor jo ima vliválnik ali pa debel, nékaj zakrivljen korén, ki gleda iz zgornje megle na zemljo.

Ko je meglén vrtinec v podobi zakrivljenega koréna iz megle proti tlem potegnil se, zavil se je tudi veter in potegnil je po polji od izhodno južne strani; med tem pa je vidoma v daljnih meglah, bolj tje proti

snežnikom, vihar pihal in jih vrtil in dež je lil, da ni bilo onde videti niti hriba niti zemlje. Ko je v urnih meglah pobliskalo se, segal je blisk tudi po meglenem vrtincu ter se je videlo na tanko njegovo truplo. Na tanko se je ločila sreda vrtinca ali vrtinčeva os, okoli ktere so sukale se megle, videti je bilo, kakor da bi bil vrtinec na sredi prazen in kakor da bi črne megle stoječe daleč okoli sukale se krog njegove osi.

Trajala je prikazen tega vrtinca kakih pet minut, potem pa so se vrteče megle hitro razkropile, poblisknilo se je in strela je vdarila iz megle v Savo ali na polje. Za strelo prišla je ploha in iz male megle se je vsul dež, kakor da bi bili oblaki pretrgali se, in z dežjem je padalo nekaj toče debele kot lešnik.

O vodenem vrtincu mi je pisal oče samo to: „meGLE so šle po severu, po tleh je pa južen veter potegnil ter je zagnal iz ceste prašen vrtinec tje na jezero, kar se zavrtí voda kvišku, kakor bi jo megla vzdigovala“.

Bolj na tanko pripoveduje Mohr v Poggen-dorff-ovih annalih o vodenem vrtincu, ki so ga vetrovi napravili pri Koblenci 1. maja 1835. l. Kmalu popoldne se je vzdignil veter na polji, delal je vrtince iz prahú in peska in vse huje je pihal. Vzdignil se je vrtinec iz prahú in peska visoko v zrak, visokejši nego so bile vse bližnje hiše. Vrtinec je imel podobo velikega vliválnika ali pa silnega korena, ki nekaj na pošev stoji na tleh. Tako čez polje gredé je vjel vrtinec ženo, ki je imela jerbas na glavi; vrgel je ženo na tla, jerbas pa je vzdignil s sabo visoko v zrak in ga nesel unkraj reke Rene.

Veter je gnal vrtinec z močnim hrupom in pišem; vrtinec je vzel streho raz hiše pri fabriki, jo vzdignil in nesel čez fabriko daleč tje na polje. Ko je prignal veter vrtinec nad reko Mozel, spremenilo se je vrtinčovo truplo, mesto prahú in peska se je storil vrtinec iz vodé. Kako da bi bila zavrela voda ondi, kjer se je je zadel vrtinec, vzdignil jo je pol vodotoka na široko kvišku.

Enaki vodeni vrtinci so velika nevarnost za mornarje na morji. O hudem vremenu delajo se po morji radi taki vrtinci ter gredó po vetru s silno močjó. S silnim hrupom bližajo se barki; ako jo vjamejo, potrgajo in polomijo, kar stoji na njej; debele hrastove tramove ali stebre, ki nosijo jadra, poderó, kakor bi bile šibe. Barke, ki imajo topove pri sebi, postavijo se v boj s hudim vrtincem, ako mu ne morejo uiti. Kakor da se bliža sovražnik, streljajo na barki na vso moč v bližajoči se vrtinec. Z močnim streljanjem razsuje se nekaj vodenega vrtinčevega trupla, zgubi se precej njegove vrteče moči in mornarji so veseli, če mu vzemó toliko moči, da ne stori druge kvári, da jih oblije z barko vred z vodo, ki jo je iz morja vzdignil.

(Dalje prihodnjič.)

Slovensko slovstvo.

* Čujte! Čujte! kaj slovenski jezik tirja. — Za prosto slovensko ljudstvo spisal P. Jankovič.

Ta knjižica, ki se dobiva pri vredništvu „Slov. Naroda“ v Mariboru, pa tudi pri družih knjigarjih za 20 krajc., na kratko in jasno razlaga, kar napoveduje naslov knjižice, ki je razdeljena na 6 poglavij. Prvo poglavje pravi: „Kje se slovenski jezik govori in s katerimi jeziki svetá je on v rodu.“ Drugo poglavje: „Od kedaj se naš jezik piše, in kakove knjige in časopise imamo.“ Tretje poglavje: „Prid slovenskega jezika v življenji in v šolah.“ Četrto poglavje. „Kako se ima nemščina v naših šolah učiti.“ Peto poglavje. „Kdo so nasprotniki našega jezika.“ Šesto poglavje pa tako-le govori: „Ljubi Slovenci! Jaz sem tisti slovenski

*) V poslednjem listu „Novic“ so gospodarji naši brali, da je v ta namen, ki ga dr. Orel v tem sestavku razlaga, družba kmetijska kranjska c. kr. ministerstvo kmetijstva prosila za 2000 gold. podpore.

Vred.

**) Ta sestavek je tako zanimiv, da zanašaje se na dovoljenje sl. akademije in častitega gospoda pisatelja nekoliko iz njega povzamemo našim bralcem.

Vred.

jezik, o katerem ste ravno slišali, kako se mu na sveti godi. Že pred tisoč ali tavežent leti sta me sv. Ciril in Metod, apostola Slovanov, v svete knjige zapisala, in od onega časa do današnjega dne se glasim pri mašah od več kakor šestdeset milijonov pravoslavni Slovanov. V moji besedi se bere še današnji dan sveta maša ali liturgija pri Rusih, Srbih in Bolgarih; v moji besedi se pri teh Slovanih opravljajo vsi sveti obredi. Drugih dvajset milijonov Slovanov pa, razun nekoliko isterskih in liburniških Slovencev in Hrvatov, mene ne rabi več pri mašah. Moji bratje, slovanski jeziki, se mogočno razlegajo po več kakor polovici Evrope, in so ravno tako krepki, kakor moji sestri, nemščina in romanščina. Slovenci, pri katerih sem rojen, pa so me pozneje opustili in sem za dolgo časa izginil iz njih pisem, dokler me ni v šestnajstem stoletju, pred tristo leti, zopet Primož Truber k življenju pri njih obudil in me drugočas v knjige zapisal. Od tega pa se zmirom bolj širim, zmirom krepkejši in srčnejši postajam, tako, da se zdaj ne bojim več nobenega družega jezika; saj sem ravno tako žlahnega rodú, kakor vsi drugi čislani in cenjeni jeziki Evrope. Posebno moč pa sem dobil v novejših časih, ko se v čitalnicah, bralnih društvih, zborih in taborih mogočen slišim. Jaz sem svojemu varuhu ali jerofu, nemškemu jeziku, že davno odrastel, in sem polnoleten postal. Kakor tak pa tirjam na podlagi božjih, človeških in cesarskih postav, posebno na podlagi 19. §. osnovnih zakonov ali postav, da se mi dajo in v resnici spolnijo vse pravice, ki mi že davno pripadajo. Te pravice pa, katerih tirjam, so:

1. da se po vseh cerkvah slovenskega naroda moja beseda glasi, da se božji nauk vsem vernim Slovincem, naj so na kmetih ali v mestih in kjerkoli po

sveti, v meni oznanuje. Jaz hočem v vsaki cerkvi, ako le na slovenski zemlji stoji, slišan in govorjen biti;

2. da se vsa slovenska mladina, mala in velika, po vseh učilnicah, najnižih in najviših, edino in izključivo le v moji besedi podučuje. Nemškemu in laškemu jeziku, mojima bratoma, dajem v njih toliko mesta in časa, da se ju Slovenci morejo za svoje potrebe popolnoma naučiti;

3. da se morajo vsa pisma in vsi zapisniki v občinah ali srenjah, pri cesarskih in deželskih gosposkah, kakor tudi pri drugih uradih, pri advokatih in notarjih Slovincem po slovenski pisati, in da morajo vse te gospóske in vsi ti uradi in činovniki (uradniki) slovenska pisma prejemati, in ko bi do najviše gospóske na Dunaji ali pred presvitlega Cesarja samega imela priti;

4. da se uradnikom in pisarjem v cesarskih kancelijah rok ali čas postavi, do kterege morajo slovenski znati, ako ne hočejo v druge kraje prestavljeni biti;

5. hočem se v vseh slovenskih družbah, zborih in društvih, v ktere Slovenci zahajajo, glasiti, in od kmeta tako kakor od gospoda čislan biti.

Tu sem svoje glavne tirjatve naštel, ktere naj Slovenci dosledno in trdno vresničijo. Jaz sem duša slovenskega naroda; po tem, da me, narod, govoriš in pišeš, živim jaz in živiš Ti. Brž ko mene zapustiš, nehaš narod biti in postaneš sodrga ljudi brez narodnih pravic. Taki ljudje tudi zgubijo svojo domovino; take ljudi vse gazi in tlači; taki ljudje so zavrženci svetá. Zato, moj ljubi narod slovenski, drži se mene, Svojega jezika; drži se vsega, kar je Tvoje; tirjaj svoje pravice, da bodeš krepko živel in da dosežeš slavo na zemlji!“

Rusko-Puškinovih Petero

v slovenskim jeziku svobodno petih po Ivanu Koseskim.

V. Car Saltan in knez Gvidon.

Pravlica.

(Dalje.)

Ladja pleše, veter piha,
Buta v kermo, jadra viha,
Zdi se, de šumi naprej
Na perutah barka zdaj,
Blizo stermiga otoka,
V sliki kriviga obloka;
Strelni znak je barki dan,
Urno ta hití v pristan.
Kraj dospevši v luki prosti
Knez Gvidon pokliče v gosti,
Bodi star, al bodi mlad,
Vse mornarje v slavni grad.
Židane so volje bili,
Dobro jedli, boljši pili,
Praša jih Gvidon potem:
Kam je teržtvo, kot in s čem?
Ti v odgovor to mu dajo:
Dobro nas povsot poznajo,
Plavamo veliko let,
Skor obšli smo ves ta svet;
S konji sploh smo kupčevali,
Tu kupili, tam prodali,
Zdaj domú je iti čas,
Pa je daleko do nas;
Mimo ostrova Bujana
V carstvo slavniga Saltana
Pojdemo, in zmir gredoč
Tehtali prospeh na moč.

Knez jim te besede reče:
Bog vam daj, de gladko steče,
Mnogo prida dajo vam
Srečne čimbe tu in tam.
Ko pozdravite Saltana
Unkraj ostrova Bujana,
Mu recite: Knez Gvidon
Pošlje caru svoj poklon.
Gosti so se priklonili
In na daljno pot spustili,
K morju knez. — Labud že tam
Po valovju plava sam.
Knez mu reče: V srečo vera
Mene spet na tuje tera,
Ker zabave misli de
Meni zlo potreba je.
Koj labud perute dvigne,
Breg obrizga krog in krog,
Kneza z njim od las do nog.
On ko voda pcedí se
Hipno v muho premení se,
Ter po zraku zabrenčí,
In na barko tje zletí.
Špranja tam se najde kmalo,
Njem ugodno zakrivalo,
Tak popotnik skrivni knez
Clo zastonj se pelje dnes.
Mimo ostrova Bujana,

V carstvo slavniga Saltana,
Plava brod ko sape dih,
Silno žene vetra pih.
Breg deržave te vesele
Jim pokaže se iz delje,
Urno dalej, še v pristan,
Skliče v gostje jih Saltan.
Ne gledé povab, ne zvanja,
Zmir med njimi priča djanja,
V dvor letí, v cesarski dom,
Naš pogumni vratolom.
Zdaj odpre ko se dvorana
Stermo gledajo Saltana
Na prestolu, — — blisk in tresk
Nam enak ne kaže blesk.
Krona sveti mu na glavi,
Pa nevolja de ga davi,
Priča v licu siv oblak,
In pogleda čmerni mrak.
S pusto babo Babariho
Kuharca in tkavka tiho,
Ihte polne, to se vé,
Blizo njega tam sedé.
Gledajo mu lice vedno,
Tehtajo besede sledno,
Vse prevdarjo, to in to,
Al bo dobro, al bo zlo.

Góste car za mizo vredi,
Vsede tud se sam k obedi,